Ба Шурои диссертатсионии 6D.KOA-100
назди Донишгоҳи байналмилалии сайёҳӣ
ва соҳибкории Тоҷикистон (Сурога: 734055,
ш. Душанбе, х. Борбад 48/5

Такриз

ба автореферати диссертатсияи Маҳмадуллои Раҳмони Маҳмадалӣ дар мавзуи «Мукаммалгардонии низоми баҳисобгирии идоракунӣ дар корхонаҳои комплекси агросаноатӣ дар шароити ташаккули экосистемаи аграрӣ (дар мисоли корхонаҳои вилояти Хатлон)», ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D050800 «Баҳисобгирӣ ва аудит» (6D050801 «Баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит») пешниҳод гардидааст.

Бо афзоиши талаботи иқтисоди миллӣ ва соҳаҳои он ба низоми саривақтӣ ва самараноки баҳисобгирии равандҳои идоракунӣ асоснок мегардад. Низоми мазкур бояд дар марҳалаҳои гуногуни қабули қарорҳои истеҳсолӣ маълумоти боэътимодро таъмин намояд. Дар айни замон комплекси агросаноатӣ дар иқтисоди Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минтақаҳои он мавқеи муҳим дорад. Рушди он ба таъмини аҳолӣ бо озуқаворӣ, устувории даромади оилаҳои деҳот ва таъмини саноат бо маҳсулоти коркард алоқаманд аст. Ин масъала барои вилояти Хатлон аҳаммияти махсус дорад, зеро қисми зиёди аҳолии вилоят ба истеҳсол ва коркарди маҳсулоти кишоварзӣ машғул мебошад.

Мубрамияти мавзуи илмӣ дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 дар қатори мушкилоти асосии КАС инҳо шуморидла шудаанд: механизми заифи дастгирии давлатии молиявии корхонаҳои КАС; монеаҳо барои муттаҳидсозии қитъаҳои замин, ки барои сармоягузорӣ дар бунёди корхонаҳои азими кишоварзӣ мушкилӣ эҷод мекунанд; заминаи ақибмондаи моддию техникии КАС дар сурати маҳдуд будани дастрасии корхонаҳои он ба иттилоот доир ба бозорҳои фурӯши пуриқтидор, дарозмуҳлат ва гарон будани амалиётҳои тиҷорати беруна, ки ба таъмини амнияти озуқаворӣ таҳдид менамоянд. Ба ақидаи муаллиф яке аз сабабҳои чунин вазъ мавҷуд набудани низоми самараноки баҳисобгирии идоракунӣ дар корхонаҳои кишоварзӣ ва саноатии ҷумҳурӣ мебошад.

Давраи муосир бо рушди босуръати технология ва усулҳои баҳисобгирии идоракунӣ фарқ мекунад. Дар кишварҳои пешрафта технологияҳои навтарин барои гирифтани маълумоти боэътимод оид ба хароҷот, даромад ва натиҷаҳои фаъолияти воҳидҳои истеҳсолӣ истифода мешаванд. Баҳисобгирии идоракунӣ ба марҳалаи нави рушд ворид гардидааст. Хусусияти асосии ин марҳала истифодаи васеи технологияҳои рақамӣ ҳангоми ҷамъоварӣ, коркард ва ҷамъбасти иттилооти идоракунӣ мебошад.

Ба ақидаи диссертант дар шароити муосир субъектҳои иқтисодӣ дар муҳити рақобат фаъолият намуда, бо унсурҳои муҳити беруна пайваста ҳамкорӣ мекунанд. Сатҳ ва тарзи ин ҳамкорӣ сифати фаъолияти экосистемаи шарикии стратегии субъектҳоро муайян менамояд. Хусусияти фаъолияти экосистема ва шиддати робитаҳои байни субъектҳои хоҷагидорӣ истифодаи низоми ягонаи баҳисобгирии равандҳои идоракуниро тақозо мекунад. Ин низом бояд ҳисоботдиҳӣ ва мубодилаи саривақтии иттилоотро таъмин намояд. Аз ин рӯ, барои такмили баҳисобгирии идоракунӣ дар муҳити фаъолияти субъектҳои комплекси агросаноатӣ истифодаи равиши экосистемавӣ зарур мегардад.

Дар автореферат мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот ба таври мушаххас муайян гардидаанд. Муаллиф кушиш намудааст, ки аз таҳияи асосҳои назариявӣ, методӣ ва тавсияҳои амалии мукаммалгардонии низоми баҳисобгирии идоракунӣ дар корхонаҳои комплекси агросаноатӣ дар асоси истифодаи равиши экосистемавӣ бо таваҷҷуҳ ба баланд бардоштани самаранокии фаъолияти субъектҳои хоҷагидорӣ, иборат мебошад мавриди омӯзиш қарор диҳад.

Аз мавзуи илмӣ бармеояд, ки муаллиф мукаммалгардонии низоми баҳисобгирии идоракунӣ дар корхонаҳои комплекси агросаноатӣ дар шароити ташаккули экосистемаи аграрӣ дар мисоли корхонаҳои вилояти Хатлонро мавриди таҳқиқот қарор додааст.

Навгонии илмии таҳқиқот дар асоснок намудани муқаррароти назариявӣ ва методии мукаммалгардонии низоми баҳисобгирии идоракунӣ дар корхонаҳои комплекси агросаноатӣ дар асоси истифодаи равиши экосистемавӣ бо таваҷҷуҳ ба коркарди тавсияҳои амалӣ ҷиҳати баланд бардоштани самаранокии фаъолияти субъектҳои хоҷагидорӣ, иборат мебошад зоҳир мегардад.

Унвончӯ қайд намудааст, ки барои баланд бардоштани натиҷаҳои идоракунии корхонаҳои кишоварзӣ муайян намудани ҳудуд ва имконоти истифодаи равиши экосистемавӣ дар баҳисобгирии идоракунӣ аҳаммияти калон дорад. Татбиқи он метавонад истифодаи мутавозини технологияҳои нави баҳисобгириро дар муҳити фаъолият ва ҳамкории субъектҳои хоҷагидорӣ таъмин намояд. Ҳалли онҳо барои баланд бардоштани сифати иттилооти идоракунӣ ва таҳкими устувории иқтисодии корхонаҳои вилояти Хатлон зарур мебошад. (саҳ 4).

Муаллиф қайд менамояд, ки комплекси агросаноатӣ дар иқтисоди миллӣ мавқеи махсус дорад. Он истеҳсолоти кишоварзӣ ва коркарди саноатиро муттаҳид менамояд. Ба таркиби он ташкилотҳои нигоҳдорӣ ва фурӯши маҳсулот низ дохил мешаванд. Фаъолияти субъектҳои мазкур ба робитаҳои устувори истеҳсолӣ асос меёбад. (саҳ 11).

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки тавсияҳо ва пешниҳодҳои пешниҳодшуда метавонад ҳангоми низоми баҳисобгирии идоракунӣ дар корхонаҳои комплекси агросаноатӣ дар шароити ташаккули экосистемаи аграрӣ дар мисоли корхонаҳои вилояти Хатлон метавонад мавриди истифода қарор гиранд.

Ба ақидаи диссертант натоиҷи фаъолияти як иштирокчӣ аз фаъолияти субъектҳои дигар вобаста мебошад. Дер расидани захираҳо ба муҳлати истеҳсол таъсир мерасонад. Талафоти ашёи хом хароҷоти корхонаи коркардро зиёд мекунад. Риоя нагардидани талаботи нигоҳдорӣ ҳаҷми маҳсулоти барои фурӯш мувофиқро кам менамояд. Аз ин рӯ, иттилоот бояд тамоми занҷираи ташаккули арзишро фаро гирад. (саҳ 12).

Диссертант қайд менамояд, ки барои баҳисобгирии идоракунӣ ин ҳолат зарурати муқоисаи нишондиҳандаҳои пулӣ ва натуралиро ба миён меорад. Маблағи хароҷот дар алоҳидагӣ натиҷаи истеҳсолотро пурра нишон намедиҳад. Он бояд бо майдони кишт ва ҳосилнокӣ муқоиса карда шавад. Дар чорводорӣ нишондиҳандаҳои саршумор ва маҳсулнокӣ истифода мегарданд. (саҳ 16).

Ба ақидаи муаллиф - технологияҳои рақамӣ меҳвари тағйироти таҳаввулӣ дар баҳисобгирии идоракунӣ ба шумор мераванд. Рақамикунонии баҳисобгирии идоракунӣ ҳамзамон бо мураккаб гардидани муносибатҳои байнисубъектӣ дар доираи равиши экосистемавӣ сурат мегирад. Дар чунин шароит таъминоти методии баҳисобгирии идоракунӣ бояд ба талаботи муҳити рақобат ва хусусияти фаъолияти муосири соҳибкорӣ ҷавобгӯ бошад.

Мундариҷаи автореферати таҳқиқоти диссертатсионӣ бо истифодаи механизми мукаммалгардонии баҳисобгирии идоракунӣ дар асоси ҳамгироии марказҳои масъулият, занҷираи арзиш ва технологияҳои рақамӣ пешниҳод гардида, харитаи роҳи марҳилавии татбиқи он дар корхонаҳои комплекси агросаноатии вилояти Хатлон таҳия карда шуда, ба талаботи таҳияи рисолаҳои номзадӣ аз тарафи Комисияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳодгардида мувофиқ мебошад.

Заминаҳои илмию амалии диссертатсия эътимоднок мебошад ва дар усулҳои муосири илмӣ истифода шуда, ба мақсади гузошташуда мувофиқат мекунад. Навгониҳои илмӣ ва натиҷаҳои дар авторерферати диссертатсия бадастомада ба матни диссертатсия ҳаммаъно мебошанд.

Мақсади таҳқиқот ба таҳияи асосҳои назариявию методӣ ва тавсияҳои амалии мукаммалгардонии баҳисобгирии идоракунӣ дар асоси равиши экосистемавӣ равона шудааст. Вазифаҳои таҳқиқот аз омӯзиши моҳияти баҳисобгирии идоракунӣ ва хусусиятҳои соҳавӣ оғоз гардида, тавассути арзёбии таҷрибаи корхонаҳо ба моделсозӣ ва таҳияи механизми амалӣ мерасанд. Ин пайдарпайӣ ба мазмуни мавзуъ мувофиқ мебошад.

Автореферати диссертатсияи мазкур дар сатҳи илмӣ таҳия гардида, пайдарпайии пешниҳоди мавод, мустаъқилияти муаллиф дар тавзеҳоти ҷанбаҳои назариявию методӣ ва ташкилию амалии низоми баҳисобгирии идоракунӣ дар корхонаҳои комплекси агросаноатӣ дар шароити ташаккули экосистемаи аграрӣ дар мисоли корхонаҳои вилояти Хатлон эҳсос карда мешавад.

Хулоса ва тавсияҳо Маҳмадуллои Раҳмони Маҳмадалӣ ба масъалаи муҳими такмили баҳисобгирии идоракунӣ дар корхонаҳои комплекси агросаноатӣ бахшида шудааст. Масъалаи мазкур бо назардошти шароити вилояти Хатлон, робитаи иштирокчиёни занҷираи арзиш ва талаботи таъминоти иттилоотии идоракунӣ таҳқиқ карда шуда, дар кори илмӣ байни омӯзиши назариявӣ, ташхиси вазъи мавҷуда ва пешниҳодҳои методию амалӣ пайдарпайии мантиқӣ мавҷуд мебошад.

Дар баробари ҳоне, ки автореферат ҷаҳатҳои мусбиро дорост, инчунин камбудиҳо ва нофаҳмиҳо ба назар мерасанд, ки онҳоро қайд намуданро зарур мешуморем:

1.Муқаррароти банди дуюми навгонии илмӣ баҳснок буда, шарҳу асосноккунии амиқи илмӣ ва амалиро талаб менамояд;

2.Дар автореферат хатоҳои имлоӣ ва грамматикиро гоҳ-гоҳ вохӯрдан мумкин аст, ки моҳияти амалии таҳқиқоти гузаронидаи муаллифро кохиш намедиҳанд.

Камбудиҳои мазкур то андозае характери тавсиявӣ дошта, ба инобат гирифтани онҳо барои боз ҳам беҳтар гардидани мантиқу сифати автореферат мусоидат менамояд.

Ҳамин тариқ, аз автореферат бармеояд, ки таҳқиқоти диссертасионии Маҳмадуллои Раҳмони Маҳмадалӣ дар мавзуи «Мукаммалгардонии низоми баҳисобгирии идоракунӣ дар корхонаҳои комплекси агросаноатӣ дар шароити ташаккули экосистемаи аграрӣ (дар мисоли корхонаҳои вилояти Хатлон)» ҳамчун кори илмии анҷомёфта мусбат арзёбӣ гардида, муаллифи он барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD), доктор аз рӯйи ихтисоси 6D050800 «Баҳисобгирӣ ва аудит» (6D050801 «Баҳисобгирии муҳосибӣ ва аудит») сазовор дониста мешавад.

Тақризнавис:
Доктори илмҳои иқтисодӣ,
профессори кафедраи баҳисобгирии
муҳосибӣ ва аудити ДАТ
ба номи Шириншоҳ Шоҳтемур **Шарифов З.Р.**

Суроғаи донишгоҳ: 733003, Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, хиёбони Рудакӣ, 146. Телефон: (+992) 918842884., E-mail: dilo8484@mail.ru

Сардори шуъбаи таъминоти ҳуқуқӣ
ва кадрҳои Донишгоҳи аграрии Тоҷикистон
ба номи Ш.Шоҳтемур Қурбонзода А.Х.